

Гавлинюк Наталія, ст. 3 курсу економічного факультету; науковий керівник – к.е.н., доц. Дем'янчук І. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

***Анотація.** У статті досліджено питання боротьби з корупцією, яка в сучасних умовах є однією з основних загроз економічній безпеці України. Встановлено причини прояву корупційних явищ. Проведено аналіз наслідків поширення корупції на національному та регіональному рівнях. Розкрито основні підходи до трактування поняття «корупція». Проаналізовано галузі економіки, які найбільше страждають від впливу корупції. Визначено політичні, економічні та соціальні наслідки корупції. Надано пропозиції та рекомендації щодо протидії. Запропоновано першочергові кроки нової антикорупційної політики.*

***Ключові слова:** корупція, антикорупційна політика, корумпованість країни.*

***Аннотация.** В статье изучена проблема борьбы с коррупцией, которая в современных условиях является одной из основных угроз экономической безопасности Украины. Установлено причины проявления коррупционных явлений. Проведен анализ последствий распространения коррупции на национальном и региональном уровнях. Раскрыты основные подходы к трактовке понятия «коррупция». Проанализированы отрасли экономики, которые больше всего страдают от воздействия коррупции. Определены политические, экономические и социальные последствия коррупции. Даны предложения и рекомендации по противодействию. Предложены первоочередные шаги новой антикоррупционной политики.*

***Ключевые слова:** коррупция, антикоррупционная политика, коррумпированность страны.*

***Annotation.** This article is dedicated to the fight against corruption, which in modern terms is one of the main threats to the economic security of Ukraine. The paper found reasons corruption phenomena. The analysis of the effects of corruption at the national and regional levels is made. The main approaches to the treatment of the concept «corruption» are outlined. The author analyzed the industries that are most affected by the corruption. Political, economic and social consequences of corruption are determined. Suggestions and recommendations on countering are done. The priority measures of the new anti-corruption policy are proposed.*

Keywords: *corruption, anti-corruption policy, corruption of the country.*

Вирішення проблеми боротьби з корупцією, хоча б в плані зменшення її масштабів, залишається однією з найбільш складних та гострих проблем. В Україні корупція проникла в більшість сфер суспільного життя та стала однією з фундаментальних причин кризи української державності, вона реально протистоїть конституційному і суспільному ладу, породжує небувале зростання в Україні «тіньової» економіки та економічної злочинності. Корупція проникла у владні інституції, залучила у свої сіті чимало громадських і політичних діячів та значну частину державних службовців. На міжнародному рівні Україна набула репуґації надзвичайно корумпованої держави. Фактична корумпованість всієї країни, зрештою, підірвала її життєздатність та стала на заваді впровадженню вкрай необхідних соціально-економічних реформ.

Цією проблематикою займалися такі українські вчені як: В. Г. Авер'янов, В. В. Богущкий, С. С. Гнатюк, І. П. Голосніченко, С. М. Гусаров, Е. Ф. Демський, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко та інші. Осмисленню змісту і сутності корупції, її подоланню значну увагу приділили зарубіжні вчені – Д. Галицький, Л. Габріель, Л. Гевелінг, С. Гурієв, Р. Грінберг, П. Джерелі, О. Дудоров, П. Кабанов, Г. Калугін, А. Кирпичніков, І. Клямкін, В. Комісарова, В. Комровський, С. Кордонський, Н. Кузнецова, С. Ліпсет, В. Лукомський, С. Максимов, О. Нікелін, М. Ньюїна, О. Паченков, С. Перегудов, С. Пундель, Л. Петтер, С. Римський, С. Роуз-Аккерман, О. Попов, Дж. Скотт, А. Соловійов.

Метою статті є розглядання корупції як складного соціально-політичного явища та пошук пріоритетних напрямів боротьби з корумпованістю в країні.

Головною загрозою для української економіки є корупція, яка дедалі зухваліше набирає майже відкритих форм і вже перетворилася на повсякденне явище. Корупція своїми наслідками має не лише економічні, але і соціальні негаразди. Особливо слід відзначити монографію доктора з державного управління В. М. Соловійова «Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України», в якій науковець із посиланням на світову практику зауважує, що зменшити рівень бідності та соціальних диспропорцій удаючись тільки до проведення економічних реформ неможливо. На заваді цьому стоїть неефективність державного управління та корупція, яка негативно впливає здебільшого на уразливі верстви населення [1, с. 243].

Вона також впливає на суспільну мораль, руйнує духовні та культурні цінності індивіда й соціуму, перешкоджає формуванню ідейних орієнтирів нації та народу, деформує ментальність, призводячи до поглиблення в суспільстві морально-ідеологічної кризи. Така криза має всепроникний

характер, вона охоплює всі суспільні й державні інституції, у тому числі державну службу. П. Мауро, досліджуючи вплив корупції на показники соціально-економічного розвитку, дійшов висновку, що високий рівень корупції у сфері державного управління позбавляє доцільності індивідуальну антикорупційну боротьбу і веде до появи «несприятливої» рівноваги, яка характеризується постійним рівнем корупції, низькими обсягами інвестицій і слабкими темпами економічного зростання [2, с. 4].

За даними міжнародної неурядової організації Transparency International, Україна за рівнем поширеності корупції у державному та економічному секторах знаходиться на 127 місці в рейтингу з 177 країн, пропустивши вперед такі держави, що розвиваються як Росія, Азербайджан, Танзанія, Гамбію і навіть – Білорусь. Втім, і без рейтингу зрозуміло, що корупція в нашій країні набула загрозливого розмаху.

Причинами високого рівня корупції в Україні є:

- 1) Відсутність незалежної і ефективної системи правосуддя.
- 2) Двозначні закони. Просте, лаконічне і зрозуміле законодавство полегшує його застосування і скорочує потребу у великому апараті чиновників.
- 3) Незнання або нерозуміння законів населенням, що дозволяє посадовим особам зловживати своєю владою.
- 4) Кумівство та політичне заступництво.
- 5) Відсутність незалежних інституцій, готових боротися з корупціонерами.
- 6) Брак політичної волі протидіяти корупції.

Наслідками поширення корупції в Україні на національному та регіональному рівні є: підрив соціальної довіри й верховенства права; руйнація соціальної моралі та почуття справедливості в населення; перешкоджання функціонуванню ринку та деформація нормальних систем розподілу; зниження громадської відповідальності, посилення соціальної напруженості у регіонах, зневіра у ефективності державної політики тощо.

Характерною рисою корупції будь-якої країни є зловживання службовим становищем, що з метою неправомірного отримання відповідних переваг може включати в себе будь-яке отримання пільг в результаті необґрунтованого використання офіційного статусу. Корумпована посадова особа може домагатися отримання грошей, подарунків, привілеїв або прибуткових умов для підприємницької діяльності в обмін на здійснення чи нездійснення будь-яких офіційних дій. І немає жодної різниці, від кого виникає ініціатива зловживання (хабарництво чи вимагання). Дійсно, чим більше розповсюджується і укорінюється корупція, тим меншою стає можливість визначення того, яка сторона зробила перший крок до обміну послугами для сприяння чи перешкоди виконання громадського обов'язку.

Боротьба з корупцією на сьогодні є одним з ключових стратегічних завдань державної політики. На нашу думку першочерговими кроками нової антикорупційної політики мають бути наступні:

1) Розробити детальний план дій з реалізації національної антикорупційної стратегії.

2) Відновити довіру громадян до судової системи шляхом проведення люстрацій.

3) Прийняти законодавство про запобігання конфлікту інтересів та прозорість доходів і витрат чиновників.

4) Створити незалежний колегіальний орган за участі громадськості для контролю за дотриманням цього законодавства.

5) Створити Національне бюро антикорупційних розслідувань.

6) Відкрити інформацію про діяльність всіх органів влади та прийняти ними рішення.

7) Зробити законодавство про держзакупівлі максимально прозорим.

Проте, необхідно зауважити, що корупція – не лише українська проблема, це явище має свої прояви в багатьох країнах світу. Над її вирішенням працюють ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі (ОБСЄ), інші міжнародні організації. Корупція існує у всіх країнах, однак існує в різних пропорціях, на різних рівнях та має різну природу свого походження. В Україні ж корупція не існує – вона набуває широкого масштабу.

Корупція – слово латинського походження, що означає псувати, завдавати шкоди, руйнувати, викривляти, фальсифікувати, а в найуживанішому варіанті – використання особою повноважень, наданих їй державою, з метою власного збагачення або на користь третіх осіб.

Найбільш поширеним визначенням корупції є використання державної влади в корисних цілях. Корупція – це використання службового становища посадовими особами для надання за винагороду різного роду матеріальних благ, пільг, послуг або інших переваг [3].

В Україні, яка має не дуже багату економічну структуру, структура корупції цілком повна.

Рівень корупції в державних органах влади за останні півроку не змінився і навіть погіршився – такі дані виявило соціологічне дослідження, проведене серед 2 741 керівників українського бізнесу [4].

Transparency International Україна, ПриватБанк, ТОВ Аудиторська фірма «ПрайсвотерхаусКуперс (Аудит)» (далі «PwC Україна») та GfK Україна представили результати спільного соціологічного дослідження «Рівень сприйняття корупції бізнесом». Опитування проводилось серед керівників українських підприємств у лютому-березні 2015 року і було покликане виявити комплексну картину реального стану справ з корупцією в Україні після подій Революції Гідності. За результатами

дослідження 57,2 % опитуваних вважають, що ситуація з корупцією за останні півроку лишилася незмінною, 27,7% відповіли, що ситуація погіршилася, 15,1 % респондентів відзначають покращення ситуації. Опитування охопило 2 741 підприємство з усієї території України[4].

Оцінювання проводилося за шкалою від (-5) до (+5), де 0 означає незмінність ситуації. Найбільш корумпованими виявилися державні органи в Одеській (-1,34), Запорізькій (-1,31) та Хмельницькій (-1,23) областях. Найменше корупції зафіксовано у Волинській (0,07), Закарпатській (-0,02) та Полтавській (-0,21) областях. У всіх інших регіонах керівники підприємств відзначають погіршення ситуації з корупцією [4].

Серед галузей економіки, які найбільше страждають від впливу корупції, лідером є сільське господарство. Йому український бізнес поставив оцінку -0,97 балів погіршення ситуації. Не набагато краща ситуація у галузях промисловості (-0,76), торгівлі (-0,73), транспорту і зв'язку (-0,61). Представники бізнесу, які стикалися з корупцією, протягом останнього півріччя визначили найкорумпованішими такі державні органи: податкову службу (25 %); Агентство земельних ресурсів (7,1%); Державну автомобільну інспекцію (5,1 %); митницю (4 %); Міністерство внутрішніх справ (4%); обласні адміністрації (3,7 %); прокуратуру (3,3%); міліцію (3,2 %); санітарно-епідеміологічну службу (2,9%); Державну реєстраційну службу (2,8 %); суди (2,8%); пожежну службу (2,5 %); медичні заклади (1,7%); Державну архітектурно-будівельну інспекцію (1,6 %); міськвиконкоми (1,4 %) [4].

На думку підприємців, найчастіше хабар вимагали при перевірці підприємств податковою службою, пожежною службою та під час операцій з ПДВ. Крім цього опитувані скаржилися на примус до дачі хабара чи оплати без квитанції зайвих послуг під час взаємодії не лише з податковою, але й з міністерством внутрішніх справ. Як виявило дослідження, найбільше на оформленні документації наживаються працівники Агентства земельних ресурсів, Державної автоінспекції та обласних адміністрацій [5].

Корупція має певні наслідки. Вчені виділяють такі її види:

Політичні наслідки: корупція проявляє свій підступний характер, руйнуючи систему управління і національну стабільність за допомогою підризу законності в політичній системі. За своєю природою, корупція є формою вимагання, що позбавляє простих громадян участі в процесі прийняття рішень. Корупція перекручує методи вироблення рішень, що призводить до запровадження помилкових проектів і цін, неправильного вибору підрядчиків, поставок неякісних продуктів, та перенесення корупції на нижчі рівні управління. Внаслідок корупції послуги починають надаватися не тим, хто їх потребує. При цьому активне чи пасивне його

рання корупції спонукає до усунення підзвітності, і, через деякий час, може призвести до загальної руйнації верховенства права. Отож, традиції корупції закріплюються і стають такими, що вже не піддаються заходам боротьби з нею. Корупція живить сама себе, створюючи зростаючу спіраль незаконних хабарів, поки державні структури не виявляються зовсім підірваними, а розвиток країни – відкинутим назад на цілі роки.

Економічні наслідки: корупція стримує економічний розвиток нашої країни. Хабарництво призводить до додаткових комерційних витрат, ускладнюючи тягар малих підприємців і спричинюючи нераціональне використання людського капіталу та інтелектуальних ресурсів країни. Постійна увага, якої потребують корумповані посадові особи з боку підприємств, також знижує економічну продуктивність. Підприємства залучаються в конкуренцію навколо найбільшого хабара, що позбавляє їх переваг ринкової конкуренції. У такій ситуації найважчий тягар лягає на плечі бідних, що збільшує соціальний розрив між ними і багатими. Бідні не мають коштів для того, щоб брати ефективну участь і отримувати переваги в громадських процесах, в яких укоренилася корупція. Якщо програма, спрямована на допомогу бідним, здійснюється корумпованими методами, найбідніші споживачі, яким призначена така допомога, мають невеликі шанси на її отримання. Перекручення, внаслідок корупції, державних пріоритетів призводить до зменшення витрат на такі соціальні сфери як охорона здоров'я і освіта, що завдає суттєвої шкоди добробуту країни.

Окрім очевидних соціальних наслідків, такі підходи до витрачання коштів справляють значний негативний вплив на економічне здоров'я країни у довгостроковій перспективі, оскільки корупція відлякує місцевих та іноземних інвесторів, сприяє розвитку тіньової економіки, зменшує податкові збори.

Соціальні наслідки: всі наведені вище політичні та економічні наслідки корупції значною мірою відбиваються на соціальному стані громадян. «Культура корупції» призводить до деморалізації населення країни, втрати довіри до держави та її інститутів, і, у крайньому випадку, до банкрутства самої держави. Корупція руйнує довіру громадськості і знищує соціальний капітал. Вона підриває закони і норми, які спрямовані служити продуктивним соціальним цілям, таким як, наприклад, захист навколишнього середовища. Якщо не протидіяти поширенню корупції, вона роз'їдає закони держави доти, поки громадяни вже не бачать сенсу в їх додержанні [6].

Корупція не лише становить загрозу розвитку держави та стабільності й безпеці суспільства, а й сприяє підриву її демократичних інститутів та цінностей. Поширення корупції має вкрай негативний вплив на формування і діяльність органів держаної влади, підриває довіру громадян

до них, зводить нанівець принцип верховенства права та руйнує засади моралі та почуття справедливості в суспільстві.

Поширення корупції в Україні, крім того, становить загрозу її демократичному розвитку, конституційному ладу, підриває авторитет України на міжнародній арені, створюючи тим самим безпосередню загрозу національній безпеці [7, с. 213].

Варто відзначити, що корупційні правопорушення спричиняють негативні наслідки передусім в економіці, адже це саме та сфера, де отримуються найбільші прибутки і де є простір для поширення корупційних зв'язків та схем. Зокрема, створюючи перешкоди для одних суб'єктів господарювання та надання особливих сприятливих умов іншим, корупція призводить до зміцнення недобросовісної конкуренції, блокування надходження іноземних інвестицій, розширення тіньової економіки, що має наслідком зменшення податкових надходжень до бюджету, в результаті чого знижується ефективність економічної політики держави, і, як наслідок, відбувається стримування економічного розвитку, або ж занепад економіки.

Тож, держава має нагальну необхідність боротьби з корупцією, багатогранність і різнобічність якої потребує вдосконалення механізмів її протидії та зниження корупційних впливів на політичну, економічну, соціальну сфери життя України та є одним з пріоритетних напрямів державної політики сьогодення.

1. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія / В. М. Соловійов. – К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2012. – 508 с.
2. Mauro P. The persistence of corruption and slow economic growth / P. Mauro // IMF Working Paper N 02/213. – Washington: International Monetary Fund, 2002. – 23 р.
3. Коррупция в мире и международная стратегия борьбы с ней: монография / отв. ред. В.А. Номоконов. – Владивосток, 2004. – 200 с.
4. Рівень сприйняття корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.corruption-index.org.ua
5. Transparency International Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5206.html>
6. Наслідки корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.odoblkru.gov.ua/kor1>
7. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах / Є. Скулиш // Право України. – 2010. – №11. – С. 213–227.